

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

KAROLINA LISZCZYK* | UNIwersytet śląski w KATOWICACH

Rzeczownik *degenerat* w wypowiedziach współczesnych użytkowników polszczyzny – znaczenie i cechy użycia

Słowa kluczowe: *degenerat*, badania korpusowe, semantyka, aksjolingwistyka.

<https://doi.org/10.31286/JP.00996>

Badania nad słownictwem, którego definicje leksykograficzne zawierają odwołania do norm moralnych, obyczajowych lub społecznych, są jednym ze sposobów rekonstruowania niepisanego katalogu standardów etycznych wyznaczających akceptowany w określonej społeczności ład aksjonormatywny. Pozytywne lub negatywne oceny czyichś działań albo postaw ujawniają się przez użycie różnorodnej leksyki wartościującej, której istotny wycinek stanowią apelatywne rzeczowniki osobowe. Zakłada się, że ich wybór dokonywany jest w akcie nominacji świadomie, mimo wpływu czynników psychologicznych, kulturowo-społecznych czy też warunkowań wynikających z pragmatyki wypowiedzi (Nagórko 2000: 36). Reprezentantem klasy nominalnej, o której mowa, jest rzeczownik *degenerat*, służący do nazywania osób nieprzestrzegających norm społecznych. Celem, który sobie stawiam, jest próba odpowiedzi na pytanie: kto określanym jest współcześnie mianem *degenerata*? Ścisłej: jakie działania lub postawy ludzi skłaniają innych do nazywania ich *degeneratami*? W badaniach korzystam z materiału korpusowego zaczerpniętego z MoncoPL, a prezentację wyników poprzedzam przeglądem danych leksykograficznych, stanowiących istotne tło dla dalszych rozważań.

1. Rzeczownik *degenerat* w perspektywie leksykograficznej

Historia rzeczownika *degenerat* w polszczyźnie nie jest długa – według WSJP PAN jego pierwsze drukowane poświadczenie datowane jest na 1904 rok. Wyraz ten jest derywatem motywowanym rzeczownikiem *degeneracja* (przekonuje o tym WSJP PAN) lub czasownikiem *degenerować* – za pomocą rzadkiego formantu *-at*¹. Poświadczenia obu podstaw słotwórczych datowane są na 1. połowę XIX wieku (według WSJP PAN rzeczownik *degeneracja* odnotowany został w tekście z 1828 roku, a czasownik *degenerować* w publikacji z 1850 roku) i stanowią

* karolina.lisczyk@us.edu.pl; ORCID: 0000-0002-8741-1595

¹ Podobnie jak np.: *wariat* od *wariować*, *kandydat* od *kandydować* czy *delegat* od *delegować*. O sufiksie tym pisały Renata Grzegorzczkova i Jadwiga Puzyrnina (1999: 400), sytuując go w grupie formantów tworzących nazwy subiektów, reprezentujących typy rzadkie i izolowane.

zapożyczenia wywodzące się z łacińskiego czasownika *dēgenerāre*, który oznacza ‘zwyródnieć, wyrodzić się; od czego odstąpić albo odejść’ (SŁP)².

Słowniki polszczyzny ogólnej wydane w XIX wieku oraz 1. połowie XX wieku zawierają artykuły hasłowe *degeneracja* (SIJP, SW, SWil) i *degenerować (się)* (SIJP, SW). Znajdujące się w nich definicje mają charakter synonimiczny, a przywoływane bliskoznaczniki wyraźnie wskazują na zmianę, jaka zaszła w obiekcie dotkniętym procesem określanym w ten sposób. Są to czasowniki: *przeobrazić (się)*, *przeistaczać (się)*, *wyradzać się*, *odradzać się od przodków* (SIJP, SW), *bękarcić* (SW), a w definicjach rzeczownika *degeneracja* ich formy gerundialne.

Począwszy od SW, w artykułach hasłowych rzeczownika *degeneracja* poza znaczeniem podstawowym notowane są także specjalistyczne (z kwalifikatorami: *lekarski* – SIJP, SW, *biologiczny* – PSWP, SJPD, SWJP, USJP, WSJP PAN oraz *medyczny* – PSWP, USJP). Odnoszą się one do nieodwracalnych zmian zachodzących w ludzkich i zwierzęcych komórkach lub narządach. Zjawisko to, powodując ich upośledzenie, może stanowić zagrożenie dla określonego gatunku lub przeciwnie – być przejawem jego postępu ewolucyjnego. Wskazane znaczenie biologiczne nie pozostaje bez wpływu na sposób myślenia o ludziach nazywanych *degeneratami*, zwłaszcza w obliczu tzw. teorii degeneracji – koncepcji szczególnie popularnej w 2. połowie XIX wieku. Jej twórca – Bénédicte Augustin Morel, autor wydanego w 1860 roku *Traktatu o chorobach psychicznych* – za degenerację uważał:

narastanie patologii w kolejnych pokoleniach. Zarazem osoby dotknięte tym procesem, czyli „degeneraci”, charakteryzować się miały: zaburzeniami umysłowymi, piętnami (stigmata) na twarzy i ciele, a także emocjonalizmem oraz ogólnym pesymizmem (Kujawski 2013: 211–212).

Czynnikami sprzyjającymi opisywanemu procesowi miały być: alkoholizm, narkomania, nikotynizm oraz przewlekłe choroby. Zwyródnienie degeneratów dotyczyło więc zarówno wymiaru fizycznego, jak i społecznego oraz moralnego. Kulturowa koncepcja degeneracji, rozumianej jako brak poszanowania tradycyjnych wartości, grożący upadkiem cywilizacji, była z kolei rozwijana przez Maxa Nordaua. W wydanym w 1892 roku studium *Degeneracja* przekonywał on, że degeneratami są nie tylko kryminaliści, prostytutki, anarchiści czy szaleńcy, ale też przejawiający te same psychiczne i somatyczne cechy pisarze i artyści (Mickutė 2016: 21). M. Nordau łączył także degenerację z emancypacją kobiet oraz zniewieściałością mężczyzn, aczkolwiek jego przeciwnicy źródeł degeneracji upatrywali właśnie w wiktoriańskim konserwatyzmie i opresji seksualnej, możliwych do przewyciężenia dzięki nieskrępowanej seksualności i równości płci (Kujawski 2013: 214). W efekcie więc, w zależności od światopoglądu, *degeneratami* nazywano osoby o skrajnie różnych postawach i działaniach, zawsze jednak ocenianych przez mówiącego negatywnie.

Pierwsza definicja rzeczownika *degenerat* w leksykonie polszczyzny ogólnej została odnotowana w SJPDor: ‘człowiek, którego psychika odznacza się cechami trwałej degeneracji, głównie

2 Na znaczenie zwyródnienia czy wyrodzenia się wskazuje bezpośrednio budowa słowotwórcza łacińskiego czasownika – rdzeń *generāre* (‘rodzić, rozmnażać, wytwarzać’) prefigowany jest wprowadzającym zaprzeczenie formantem *de-*.

w zakresie charakterologicznym; zбочeniec, zwyrodnialec'. W później wydawanych leksykonach pojawiają się różne definicje:

ISJP: 'ktoś, kto od dłuższego czasu postępuje niezgodnie z ogólnie przyjętymi normami społecznymi i sprawia wrażenie osoby, która się już nie zmieni. Słowo używane z dezaprobatą';

PSWP: 'osoba, która wyróżnia się nieodwracalnymi cechami degeneracji, czyli odchyleniami od przeciętnego stanu, głównie pod względem charakterologicznym';

SWJP: 'człowiek zdegenerowany pod jakimś względem, zazwyczaj charakterologicznym; psychopata, zwyrodnialec';

USJP: *książk.* 'człowiek odznaczający się trwałymi cechami degeneracji, głównie w zakresie charakterologicznym; zwyrodnialec';

WSJP PAN: *książk.* 'osoba, która nie przestrzega norm moralnych i społecznych'.

W przytoczonych definicjach warto zwrócić uwagę na kilka niuansów. Użycie określeń *głównie* lub *zazwyczaj* w odniesieniu do zmian psychicznych *degenerata* (PSWP, SJPDoR, SWJP, USJP) wskazuje, że dopuszczalna jest także interpretacja zwyrodnienia fizycznego (być może współistniejącego z moralnym, choć niekoniecznie). Ponadto leksykografowie podkreślają długi okres występowania u kogoś cech uznawanych za przejaw degeneracji, w efekcie niemożliwych do usunięcia (*trwała degeneracja* – SJPDoR; *trwałe/nieodwracalne cechy degeneracji* – PSWP, USJP; *od dłuższego czasu* – ISJP). Z definicji zawartych w ISJP oraz WSJP PAN wynika także, że *degenerat* nie przestrzega akceptowanych w określonym środowisku norm, co z kolei wskazuje na społeczny wymiar jego funkcjonowania.

Odnotowania wymaga ponadto kwestia kwalifikacji badanego rzeczownika. Jedynie w ISJP figuruje informacja o jego nacechowaniu ekspresywnym („słowo używane z dezaprobatą”). Z kolei autorzy artykułów hasłowych zamieszczonych w USJP oraz WSJP PAN opatrzyli definicje rzeczownika *degenerat* kwalifikatorem *książkowy*, sugerującym, że stosowanie tej jednostki „wymaga przygotowania intelektualnego i kompetencji językowej większych niż te, które stanowią motywację używania słownictwa podstawowego” (Dubisz (oprac.) 2003: XL–XLI), oraz że typowe jest sięganie po nią „jedynie w sytuacji oficjalnej, często jedynie w języku pisanym, głównie w celu podniesienia rejestru stylistycznego wypowiedzi, popisania się erudycją itp.” (Żmigrodzki (red.) 2023: 35). W pozostałych przeglądanych leksykonach rzeczownik *degenerat* nie jest opatrzony żadnym kwalifikatorem, co z kolei wskazywałoby, że jednostka ta nie należy do słownictwa nacechowanego. Analiza autentycznych przykładów użycia pozwoli finalnie przychylić się do któregoś z tych dwu rozwiązań.

W proponowanym przeglądzie leksykograficznym nie sposób pominąć informacji o synonimach rzeczownika *degenerat*. W słownikach polszczyzny ogólnej zaliczane są do nich określenia: *zwyrodnialec* (PSWP, USJP, także SWJP – na podstawie definicji synonimicznej), *odmieniec*, *nienormalny*₂ (PSWP), *psychopata* (SWJP – na podstawie definicji synonimicznej), wskazujące przede wszystkim na osoby z zaburzeniami psychicznymi. W *Słowniku antonimów* Andrzeja

Dąbrówki i Ewy Geller (1995) rzeczownik *degenerat* umieszczony został z kolei w polu leksykalnym, którego centrum stanowi wyraz *oprawca*, a za jego bliskoznaczniki uznane zostały określenia: *kat*, *prześladowca*, *krzywdziciel*, *gnębiiciel*, *tropiciel*, *mściciel*, *rewanżysta*, *odwetowiec*, *dręczyciel*, *barbarzyńca*, *okrutnik*, *krwiożerca*, *zwyrodnialec*, *potwór*, *sadysta*, oznaczające osoby używające przemocy fizycznej lub psychicznej. Podobną strategię przyjęto w WSWB, gdzie w artykule hasłowym *zwyrodnialec* wymieniono szereg rzeczowników: *bestia*, *degenerat*, *potwór*, *sadysta*. Wszystkie te bliskoznaczniki rzucają światło na znaczenie wyrazu *degenerat*, sędzę jednak, że dopiero analiza autentycznych przykładów użycia pozwoli sformułować dokładniejsze wnioski na ten temat.

2. Charakterystyka materiału badawczego i przyjętej metodologii

Materiał do badań został wyekscerpowany z korpusu MoncoPL (Pęzik 2020). Po przeprowadzeniu selekcji – usunięciu przykładów zdublowanych lub wypowiedzi powtarzających się na prawach cytatu – pozyskany zbiór liczy 2320 konkordancji, datowanych na okres od 2008 roku do 15 września 2023 roku.

Wszystkie wypowiedzenia zostały przeze mnie podzielone na klasy tematyczne, wyróżnione ze względu na cechy przypisywane *degeneratom*. Ponieważ nadawcy analizowanych zdań nierzadko wskazują w poszczególnych wypowiedziach więcej niż jedną właściwość tak określanych osób, niektóre zdania zaliczone zostały do dwu lub więcej klas.

Przyjętą metodę uznaję za realizację modelowania tematycznego, lecz jako wariant nie-automatyczny. O ile bowiem współczesne narzędzia cyfrowe pozwalają wydobywać z dużego zbioru tekstów ukryte w nich struktury tematyczne (z użyciem metod statystycznych uwzględniających słowa kluczowe)³, o tyle programy te nie przynoszą satysfakcjonujących wyników, gdy – wbrew zamysłowi ich twórców – materiał poddawany badaniom stanowi niekoherentny zbiór zdań pozyskanych z korpusu językowego. Co więcej, w moim przekonaniu analiza wiązek znaczeniowych wyrazów prawdopodobnie nie jest możliwa bez uwzględnienia komponentu interpretacyjnego. Chociaż więc cel pozostaje ten sam: wymodelowanie struktur semantycznych, to jednak rezygnacja z metody automatycznej na rzecz „ręcznej” pozwala na uzyskanie miarodajnych wyników.

Omawiając poszczególne klasy tematyczne, wskazuję na procentową liczebność ich reprezentacji (określaną na podstawie zestawienia danego zbioru z całkowitą liczbą wypowiedzi składających się na materiał badawczy). Oczywiście jest, że zwiększenie lub ograniczenie zestawu analizowanych zdań mogłoby wpłynąć na pewne zmiany w zakresie liczebnej reprezentacji poszczególnych grup, przedstawione dane statystyczne mają zatem za zadanie zobrazować w przybliżeniu, czy mowa o użyciu istotnym, wyróżniającym się na tle pozostałych, czy stosunkowo rzadkim.

W analizie semantycznej materiału uwzględniam także wybrane typy kolokacji z badaną jednostką (konstrukcje szeregowo oraz połączenia z przymiotnikami).

3 Przykładami takich narzędzi są Topic modelling (<https://ws.clarin-pl.eu/topic>) oraz Topic (Beta) (<https://clarin.biz/tools/topic>), dostarczane w postaci usługi chmurowej przez konsorcjum CLARIN-PL.

3. Wyniki analiz

Badania nad zgromadzonym materiałem pozwalają na jego wstępny podział na dwie grupy. Wyróżniam je ze względu na dominujące funkcje, w jakich używany jest w pozyskanych konkordancjach rzeczownik *degenerat* – reprezentatywną i ekspresywną. Tę pierwszą rozumiem za Idą Kurcz (1987: 15) jako:

właściwość języka polegającą na przedstawianiu rzeczywistości pozajęzykowej. Znaki językowe odnoszą się do przedmiotów, zjawisk, zdarzeń, stanów rzeczy. To przedstawianie, czyli – posługując się obcą terminologią – reprezentacja, nie jest obrazowym odwzorowaniem tej rzeczywistości, ale [...] ma charakter konwencjonalny.

Kwalifikuję tu więc takie użycia rzeczownika *degenerat*, w których ktoś określany jest tym mianem ze względu na to, że jego działania lub postawa nie są akceptowane społecznie ani nie wpisują się w uznawany w określonej społeczności ład aksjonormatywny. W takim ujęciu *degeneratem* jest przede wszystkim ktoś, kto łamie reguły prawne (31 procent przykładów), a ściślej: jest mordercą (10 procent), dopuszcza się przemocy fizycznej/psychicznej, dokonuje napadów (5 procent), określany jest ogólnie jako *przestępca, gangster, więzień* (5 procent), jest pedofilem, gwałcicielem (5 procent), znęca się nad zwierzętami (2 procent) lub popełnia przestępstwa niezwiązane z dokonywaniem zamachów na czyjeś życie lub zdrowie – łamie zasady prawa finansowego (dopuszcza się kradzieży, korupcji, oszustw podatkowych itp. – 4 procent). Oto kilka przykładów ilustrujących wskazane pola tematyczne:

- (1) Oczywiście karą dla morderców Piotra jest strycek albo krzesło elektryczne. Bezwzględne dożywocie jest miłosierdziem dla tak wielkich *degeneratów*⁴.
- (2) Tanner to *degenerat*, który odsiedział ponad dekadę za rozboje⁵.
- (3) [S]ądy są bardzo delikatne w stosunku do takich bandziorów, karać i nie utrzymywać takich *degeneratów*, a niech zaczną wreszcie na siebie samego pracować⁶.
- (4) Ten człowiek, mówię o tym pedofilu, o tym *degeneracie*, który skrzywdził dzieci, siedzi w więzieniu i oby szybko z tego więzienia nie wyszedł⁷.
- (5) *Degenerat*, który rozjechał psa i pochwalił się tym na nagraniu w sieci, usłyszał wyrok⁸.

4 <https://wpolityce.pl/spoleczenstwo/221009-oto-iii-rp-haniebny-wyrok-dla-mordercow-niepelnosprawnego-piotra> (dostęp: 5 listopada 2014). (Strony internetowe, z których cytowane zdania zostały pozyskane do korpusu MoncoPL, podają wraz z datą publikacji tekstu źródłowego. Nie ingeruję w poprawność przytaczanych przykładów).

5 <https://wpolityce.pl/kultura/324591-az-do-piekla-kowboje-przeciwko-banksterom-recenzja-dvd> (dostęp: 24 stycznia 2017).

6 <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Smiertelne-pobicie-31-latka-w-Krakowie-Sa-zarzuty,wid,16795365,wiadomosc.html> (dostęp: 3 sierpnia 2014).

7 <https://tvn24.pl/polska/nie-zyje-syn-poslanki-magdaleny-filiks-rzadowe-media-ujawnily-informacje-o-ofierze-pedofila-tvp-probuje-zrzucac-odpowiedzialnosc-na-posla-po-pawla-borysa-6809460?source=rss> (dostęp: 8 marca 2023).

8 <https://nczas.com/2020/05/06/przejecha-psa-dla-lajkow-zwyrodnialec-dostal-niski-wyrok/> (dostęp: 6 maja 2020).

(6) Wczoraj po południu, w okolicy drogi rowerowej pomiędzy Polską a Niemcami (Promenadenstrasse) jakiś *degenerat* nie człowiek, sforsował antywłamaniowe zapięcie i ukradł mój piękny rower [...]⁹.

Osobną grupę stanowią przykłady, w których *degeneratem* określa się osobę naruszającą reguły obyczajowe (17 procent przykładów)¹⁰. W szczególności mowa o takich działaniach/postawach, jak: uzależnienie od alkoholu lub narkotyków (8 procent), kierowanie się popędem seksualnym, przejawianie dewiacji seksualnych (3 procent), bezdomność, często połączona z bezrobociem (2 procent), dopuszczanie się zachowań rażących (np. profanacja, niestosowne żarty – 2 procent) oraz brak wyrozumiałości i humanitaryzmu wobec innych (2 procent). Wskazane grupy ilustrują kolejno przykłady:

(7) Kompletny *degenerat*, który rozbił rodzinę, przepił majątek, tonie w długach – tak najczęściej myślimy o osobach, które przychodzą na mityngi¹¹.

(8) W tym czasie Kasia pilnowała, żeby obnażający się w parku *degenerat* nie zaatakował ich znieńska¹².

(9) Stereotyp ten zakłada, że bezdomny to mieszkaniec kanału lub dworca, zbieracz puszek, alkoholik i *degenerat*, w pełni winny swojej społecznej degradacji¹³.

(10) To tacy *degeneraci*, że posuwają się w swoim łajdactwie do zakłócania uroczystości pogrzebowych oraz upamiętniających, co jest czymś zupełnie niesłychanym w cywilizowanym świecie¹⁴.

(11) Ale to jest wykop, portal z bardzo dużym odsetkiem *degeneratów* z zerową empatią i pełnym zanikiem podstawowych ludzkich odruchów¹⁵.

Zaprezentowane przykłady nie nastęrczają trudności interpretacyjnych, jednak sami użytkownicy polszczyzny nierzadko zwracają uwagę na nieoczywistość klasyfikowania określonych działań/postaw jako przejawów degeneracji. Świadczą o tym np. wypowiedzi:

9 <http://www.iswinoujscie.pl/artykuly/38514/> (dostęp: 19 sierpnia 2015).

10 Przyjmuję, że *obyczaj* to „jednolita, powszechnie znana i akceptowana forma zachowania się określonej zbiorowości społecznej, charakterystyczna dla danego obszaru, czasu czy środowiska; nieformalna norma postępowania, uświęcona tradycją przestrzeganą przez ogół” (PEF: online). Normy obyczajowe nie są zatem usankcjonowane prawnie i są regulowane społecznie.

11 <https://wpolityce.pl/polityka/142884-wolnosc-krokami-sie-mierzy-czyli-12-krokov-wg-felka-alkoholika-poznaje-rafal-hazardzista-przyjdz-i-zobacz> (dostęp: 22 października 2012).

12 http://www.se.pl/wydarzenia/kronika-kryminalna/zapay-zboczenca-na-goracym-uczynku_212973.html (dostęp: 7 listopada 2011).

13 <http://www.mmwroclaw.pl/meeting/311864/O+socjologii+z+Literatk%C4%85+Wroc%C5%82awskie+%C5%9Brodowisko+os%C3%B3b+bezdomych.html> (dostęp: 1 marca 2012).

14 http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,15646361,Piskorski__Ukraina_to_panstwo_upadle__Krym_bal_sie.html (dostęp: 19 marca 2014).

15 <https://www.wykop.pl/link/6644915/zelenski-apeluje-do-sekretarza-generalnego-onz-zycie-tych-ludzi-jest-w/> (dostęp: 5 maja 2022).

(12) [N]ie należy traktować każdego, kto posiada małą ilość narkotyków jako przestępcę czy *degenerata*¹⁶.

(13) [N]ie każdy bezdomny to *degenerat*¹⁷.

(14) Tymczasem wystarczy dwa razy nieznacznie przekroczyć granicę pomiędzy wykroczeniem a przestępstwem, by stać się *degeneratem*¹⁸.

Oznacza to, że nazywanie kogoś *degeneratem* nie następuje wyłącznie w wyniku uznania jego działań za niezgodne z wybranymi regułami prawnymi lub obyczajowymi. Ów akt nominacyjny naznaczony jest subiektywizmem – zarówno określonej grupy społecznej (która pod wpływem pewnych czynników może zmieniać lub negocjować zakres denotacyjny badanego rzeczownika), jak i każdorazowo nadawcy wypowiedzi (ten bowiem stawia granice i decyduje, kto w jego przekonaniu „już” jest *degeneratem*, a kto „jeszcze nie”). W analizowanych wypowiedziach nierzadko wskazywane są opozycje między tak nazywanymi osobami a tymi, które z pewnością *degeneratami* nie są. *Degeneraci* kontrastowani są z innymi ludźmi, określanymi np. jako *normalni, moralni, porządni czy wzorcowi obywatele*:

(15) Jeżeli dołożymy do tego informację, że w szeregi „policji” wchodzi *degeneraci*, bo nikt normalny nie chce iść do tych służb, to mamy ładny obraz – troglodyci na smyczy!¹⁹

(16) W czasach, w których powstawały utwory Christie, wyróżniało także to, że zaburzały wyraźny podział na *degeneratów* i ludzi moralnych²⁰.

(17) Na początku terapii nie identyfikowałam [się] z ludźmi, którzy tam trafiają. Myślałam: Gdzie ja i heroina? To *degeneraci*, ja byłam porządna. Wtedy nie myślałam o sobie „narkomanka”²¹.

(18) Zawsze daleko im było do wzorcowych obywateli, ale trudno też byłoby ich nazwać *degeneratami*²².

Odwwołanie do (bliżej nieokreślonej) normy, a także moralności, porządku czy wzorca w dalszym ciągu stanowi realizację prymarnie reprezentatywnej funkcji, w jakiej używany jest rzeczownik *degenerat* – to ktoś, kto nie spełnia przyjętych w określonej społeczności standardów dotyczących zachowania. Inaczej w kolejnych grupach przykładów, gdzie zdaje się dominować

16 <http://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/kowal-rozgrywanie-smolenskich-emocji-moze-doprowad,1,5283398,wiadomosc.html> (dostęp: 21 października 2012).

17 <http://www.iswinoujsie.pl/artykuly/37953/> (dostęp: 21 lipca 2015).

18 <https://serwisy.gazetaprawna.pl/orzeczenia/artykuly/8595717,konfiskata-samocho-du-jazda-po-pijanemu-nowelizacja-kodeksu-karnego-analiza.html> (dostęp: 25 listopada 2022).

19 <https://wpolityce.pl/polityka/145848-czy-abw-byla-zaangazowana-w-akcje-przeciwko-krakowskim-licealistom-sluzby-zaprzecza-policja-kluczy-w-tej-sprawie> (dostęp: 4 grudnia 2012).

20 <https://www.newsweek.pl/kultura/duchy-w-wenecji-czyli-kazdy-jest-podejrzany-recenzja/4rgfr7x> (dostęp: 9 września 2023).

21 <https://kobieta.wp.pl/marta-markiewicz-gorzko-o-dawnym-zyciu-cpalam-i-pilam-a-dzien-zlewal-sie-z-noca-6728804197182112a> (dostęp: 24 stycznia 2022).

22 <http://film.wp.pl/program-tv-na-srode-mis-ted-2-adrenalina-3-05-2017-6118277334739073a> (dostęp: 3 maja 2017).

funkcja ekspresywna. Istotniejsze od nazywania elementów rzeczywistości pozajęzykowej jest w nich wyrażanie stosunku nadawcy do przedmiotu jego wypowiedzi. Jak jednak zauważyła Teresa Skubalanka (1972: 129), opisując ekspresywną i impresywną funkcję języka:

przy uobecnianiu się tych funkcji chodzi o szczególne uwyrażnienie nadawcy i odbiorcy wobec komunikatu, o szczególne zaznaczenie ich obecności, nie zaś tylko o emocje, choć ich emocje mogą tu także wchodzić w grę.

W analizowanych przeze mnie przykładach *degeneratem* określana jest osoba, którą nadawca wypowiedzi ocenia zdecydowanie negatywnie, ponieważ jej poglądy nie są zbieżne z przekonaniem nadawcy. Dotyczą one najczęściej zagadnień politycznych²³ (10 procent wszystkich konkordancji, przykłady (19)–(21)) oraz stosunku do społeczności LGBTQ+²⁴ (5 procent, przykłady (22)–(23)):

(19) [Z]wolennicy PO to *degeneraci* i wykolejeńcy²⁵.

(20) PiS to *degeneraci* podcinający korzenie bytu państwowego naszego kraju [...]²⁶.

(21) Dlatego teraz mamy dość klarowny podział na liberałów (dla mnie: *degeneratów*) i konserwatystów (dla mnie: Polaków)²⁷.

(22) Myślą Punijczycy, że są tacy światli i mądrzy, a tak naprawdę to banda *degeneratów*, która promuje gejostwo i inne wynaturzenia, a tamsi zdrową normalną rodzinę²⁸.

(23) Chronimy nasze dzieci przed LGBT – *degeneratami*, to oni zapoczątkowują ich gehennę!!!²⁹

Funkcja ekspresywna dominuje także w wypowiedziach, w których za *degeneratów* uznawane są osoby cechujące się – w przekonaniu nadawcy – niskim poziomem intelektualnym lub zaburzeniami psychicznymi (2 procent przykładów), np.:

23 Nazywanie przeciwników politycznych *degeneratami* typowe jest nie tylko dla wypowiedzi internautów w komentarzach zamieszczanych pod artykułami lub na forach dyskusyjnych, ale też dla wypowiedzi samych polityków. Dorota Zdunkiewicz-Jedynak (2017: 451), badając dyskurs „dobrej zmiany” (rządzącej partii Prawo i Sprawiedliwość i jej koalicjantów), zauważyła, że: „Przeciwnicy są nazywani za pomocą takich wyrażen ekspresywno-wartościujących, jak: *obrońcy koryta, degeneraci, komuniści i złodzieje, moralni bankruci, warchoły*, ich cechą jest niegodziwość w postępowaniu (draństwo), są oni źródłem zgorznienia [...]”.

24 Stosowanie określenia *degenerat* w odniesieniu do społeczności LGBTQ+ potwierdza także praca Marioli Bieńko (2020: 129), która przeprowadzając badania ankietowe wśród mężczyzn homoseksualnych, pytała o etykiety, jakimi są opatrywani. Podobnie Dorota Majka-Rostek (2021: 458), analizując agresywne wykładniki homofobii publicystów portalu Nacjonalista.pl, wymieniła serię zamienników rzeczownika *gej*, w tym określenie *degenerat*.

25 <http://www.naszraciborz.pl/site/art/3/o/56604.html> (dostęp: 11 marca 2017).

26 <https://dorzeczy.pl/kraj/136176/popieracie-gowin-chce-odznaczenia-panstwowego-dla-polskich-naukowcow.html> (dostęp: 11 kwietnia 2020).

27 <https://dorzeczy.pl/kraj/101840/Jazdzewski-krytykuje-Koalicje-Europejska-Cierpi-na-rodzaj-syndromu-sztokholmskiego.html> (dostęp: 5 maja 2019).

28 <http://finanse.wp.pl/kat,102634,title,Euro-albo-wielka-recesja,wid,14049685,wiadomosc.html> (dostęp: 5 grudnia 2011).

29 <https://zmianyaziemi.pl/wiadomosc/slynnny-kevin-sam-w-domu-zszokowal-wypowiedziami-o-satanizmie-i-pedofilii-w-hollywood-i> (dostęp: 21 marca 2021).

(24) Świat uległ degeneracji, degeneracja w tv, w internecie, kształtuje nowe pokolenie *degeneratów*, ludzie wyginą jak dinozaury, głupota zabija i co najgorsze głupota zwycięża³⁰.

(25) Na Psychiatrycznym to sami wariaci, *degeneraci* niespełna rozumu i życiowi nieudacznicy, którzy tego życia nie mogą udźwignąć³¹.

Określanie kogoś *degeneratem* może jednak nie być poparte żadną argumentacją i stanowić przejaw agresji słownej (2 procent wypowiedzi), np.:

(26) Zastanów się jednak *degeneracie* czy zamiast zachwycać się nad planami burmistrza nie lepiej wspomóc biednych [...]?³²

(27) Nie obrażaj, *degeneracie*, nie obrażaj, bo bekniesz za to, co piszesz!!!³³

Dla wypowiedzi z ostatniej grupy charakterystyczne jest użycie rzeczownika *degenerat* w formie wołacza. To typowe przykłady wyzywania kogoś, wymyślenia mu. Renata Przybylska (2010: 300–301) zauważa, że nadawca takich aktów agresji słownej „w używanych przez siebie inwektywach zawiera ocenę odbiorcy i informację o charakterze nominatywnym: ‘jesteś tym lub jesteś takim, jakim cię teraz nazywam’”. Jeśli więc ktoś nazywany jest *degeneratem*, a określenie to nie stanowi konsekwencji naruszenia przez niego pewnych reguł prawnych lub społecznych, to niewątpliwie rzeczownik ten jest używany w funkcji obelgi. Skoro zaś ubliżanie komuś za pomocą konkretnych określeń stanowi wyraz zrównywania go z osobami nazywanymi tak w funkcji reprezentatywnej (por. ‘jesteś tym lub jesteś takim, jakim cię teraz nazywam’), to osoby na przykład o przekonaniach politycznych lub orientacji seksualnej innych niż uznawane za właściwe przez nadawcę utożsamiane są przez niego z m.in. mordercami lub dewiantami. Świadomość listy czynów, za których popełnienie ktoś nazywany jest *degeneratem* (w użyciu prymarnie reprezentatywnym), pokazuje, jak dużym ładunkiem negatywnym nacechowane jest użycie wyrazu *degenerat* w funkcji obelgi.

Nie zawsze wszakże możliwe jest jednoznaczne wskazanie, czy analizowany rzeczownik używany jest w funkcji prymarnie reprezentatywnej, czy ekspresywnej. Owa trudność typowa jest dla przykładów cechujących się wysokim stopniem ogólności (20 procent przykładów), zawierających konstrukcje szeregowo (łącznie w 27 procentach zdań), np.:

(28) Naturalnie jest wielu takich polityków czy dziennikarzy, których uważam za głupków, chamów, kłamców i *degeneratów*³⁴.

30 https://www.kozaczek.pl/plotka/siostry-godlewskie-dostaly-swoj-program-naga-prawda-o-pogodzie-83085?utm_medium=rss (dostęp: 8 lutego 2018).

31 <http://www.wywrota.pl/ksiazka/41611-powrot-do-rownowagi-oraz-terapia-na-oddz.html> (dostęp: 27 stycznia 2017).

32 <http://www.jaslo4u.pl/ze-straza-bezpieczniej-newsy-jaslo-12469> (dostęp: 28 lutego 2012).

33 <https://wpolityce.pl/polityka/169946-prosto-do-nieba-czworkami-szli-niech-ten-zwyczaj-pamietania-o-polskich-patriotach-stanie-sie-tradycja-mozliwie-wielu-rodzin> (dostęp: 1 listopada 2013).

34 http://wyborcza.pl/1,99069,11616313,Obrazac_po_ludzku_czyli_miniporadnik_dla_publicystow.html?bo=1 (dostęp: 27 kwietnia 2012).

(29) Kanalie, gangsterzy, *degeneraci* i bydlaki królują w mediach i wciąż mają potężne wpływy, a władza i my wszyscy możemy im skoczyć³⁵.

(30) [T]ych pasożytów, nierobów, pijaków i innych *degeneratów* to nigdy nie braknie i nikt ich nie przerobi³⁶.

Artur Rejter (2006: 76) twierdzi, że:

o nacechowaniu emocjonalnym leksemu można wnioskować z jego uwikłania w strukturę wyliczenia lub w ciąg synonimiczny – pewien nadmiar właściwy dla tego rodzaju struktur syntaktycznych stanowi wyraźną wskazówkę do obserwacji stylistycznego wymiaru danej jednostki słownika.

Spostrzeżenie to można odnieść również do badanych zdań – zestawienie rzeczownika *degenerat* z innymi negatywnie nacechowanymi określeniami pozwala doprecyzować jego znaczenie. Podobny skutek można osiągnąć przez analizę połączeń badanego wyrazu z przymiotnikami użytymi w funkcji przydawek gatunkujących. Wskazują one np. na:

- obszar, w którym realizuje się *degenerat* (to najliczniej reprezentowana grupa), np.: *degenerat ekonomiczny, emocjonalny, intelektualny, moralny, polityczny, seksualny, społeczny, umysłowy*;
- wykonywane zajęcie, typ działania, np.: *degenerat dziennikarski, rządzący, wojenny, łapówkarski, skorumpowany; hejtujący, rasistowski*;
- poglądy polityczne, np.: *degenerat bolszewicki, demoliberalny, komunistyczny, lewacki, lewicowo-liberalny, lewicowy, marksistowski, pirowski*;
- poglądy religijne, np.: *degenerat anglikański, islamistyczny, islamski, katolicki, maryjny; kościelny*;
- typ uzależnienia, np.: *degenerat alkoholowy, nawalony; nikotynowy; naćpany, narkotykowy, przećpany; lekowy*;
- pochodzenie, np.: *degenerat polski, rodzimy; amerykański, arabski, europejski, unijny, chilijski, niemiecki, ukraiński*.

Łączliwość z przymiotnikami dodatkowo pokazuje, jak użytkownicy polszczyzny dążą do maksymalizowania negatywnej oceny zawartej w znaczeniu rzeczownika *degenerat*. Przymiotniki pełniące funkcję przydawek jakościowych:

- wskazują na maksymalne natężenie cech właściwych degeneratowi – np.: *absolutny, całkowity, kompletny, największy, skończony, totalny, zupełny*;
- wskazują, że osoba, o której mowa, jest właściwym przykładem degenerata – np.: *autentyczny, prawdziwy, zwyczajny, zwykły*;
- uwydatniają negatywne cechy degenerata, np.: *obleśny, obrzydliwy, parszywy, patologiczny, plugawy, przerażający, upadły, wulgarny, zdemoralizowany, zezwierzęcony, zwyrodniały; zdegenerowany (!)*.

35 <https://dorzeczy.pl/obserwator-mediow/96497/Swastyka-zrobiona-z-krzyza-Na-zdjeciu-posel-Nowoczesnej.html> (dostęp: 12 marca 2019).

36 <http://braniewo.wm.pl/87764,Bezdomny-podpalil-sie-w-budynku-opieki-spoecznej.html> (dostęp: 24 stycznia 2012).

Nie jest to jedyny sposób wzmacniania negatywnego znaczenia rzeczownika *degenerat*. Innym jest używanie go w formie deprecjatywnej. I choć w całym zgromadzonym materiale badawczym znalazło się jedynie 15 takich przykładów, wydają się one ciekawym sposobem manifestowania opinii nadawcy na temat osób, o których mowa, np.:

(31) Co za czasy, same pedały i zbrodniecy i *degeneraty*, a jak ktoś normalny, to traktują cię jak bydło i wyzywają od faszystów³⁷.

(32) Najgorsze bydło, *degeneraty*, podle świnie, jakimi są Niemcy, chcą uczyć Polskę praworządności [...] ³⁸.

Na koniec warto wspomnieć o rzeczowniku żeńskim *degeneratka*, nienotowanym w słownikach polszczyzny ogólnej³⁹ i nielicznie reprezentowanym w korpusie MoncoPL (po selekcji materiału to jedynie 41 przykładów). Dysproporcję między liczbą wypowiedzi z rzeczownikiem męskim i żeńskim należy zapewne tłumaczyć tym, że rodzaj męski pełni funkcję generyczną – odnosi się nie tylko do mężczyzn, ale i do ludzi w ogóle (ma znaczenie gatunkowe)⁴⁰. Wybór feminatywów nie jest natomiast przypadkowy, nie odnosi się do kogokolwiek, lecz konkretnie do kobiet. Wspomniana niezbyt liczna reprezentacja poświadczeń z rzeczownikiem *degeneratka* wskazuje na podobny do odpowiednika męskiego sposób używania tego wyrazu.

4. Wnioski

Przeprowadzona analiza wypowiedzi z wyrazem *degenerat* skłania do ponownego przyjrzenia się definicjom proponowanym przez leksykografów. Trudno zgodzić się z kwalifikowaniem tego rzeczownika jako *książkowy* (USJP oraz WSJP PAN) – jego użycie nie jest związane wyłącznie z sytuacją oficjalną, nie stanowi także opisu erudycji. Przeciwnie – aż 44 procent pozyskanych z korpusu konkordancji stanowią komentarze internautów zamieszczane pod artykułami internetowymi. Cechuje je potoczność, a nierzadko wulgarność, zwłaszcza gdy rzeczownik *degenerat* używany jest w funkcji obelgi.

Możliwe do zakwestionowania są również obecne w definicjach leksykograficznych określenia *głównie* (PSWP, USJP) lub *zazwyczaj* (SWJP), sugerujące, że cechy *degeneracji* mogą przybierać inną formę niż charakterologiczną. W zgromadzonym materiale badawczym ani jedno wypowiedzenie nie odnosi się do *degenerata* jako osoby dotkniętej zwyrodnieniem fizycznym.

Z pewnością jednak właściwe jest definiowanie badanego rzeczownika w kontekście naruszania norm społecznych (ISJP) oraz moralnych (WSJP PAN). Próba sporządzenia rejestru owych zasad, których łamanie właściwe jest *degeneratom*, wykazała, że są to zwłaszcza reguły

37 <https://wpolityce.pl/polityka/149488-pohukiwania-premiera-juz-nie-robia-wrazenia-mimo-szarzy-z-trybuny-sejmowej-tusk-nie-przepchnal-zwiazkow-partnerskich> (dostęp: 25 stycznia 2013).

38 <https://dorzeczy.pl/kraj/161680/niemiecka-prasa-krytykuje-weto-ws-budzetu-ue.html> (dostęp: 18 listopada 2020).

39 Barbara Batko-Tokarz (2013: 251) wymieniła rzeczownik *degenerat* w grupie „typowo męskich nazw osobowych wskazujących na charakter”, które uwydatniają cechy stereotypowo przypisywane płci męskiej (w wypadku rzeczownika *degenerat* jest to nadużywanie alkoholu).

40 Dość wspomnieć, że aż w 68 procentach zgromadzonych zdań z rzeczownikiem *degenerat* wyraz ten użyty jest w liczbie mnogiej, a zatem może być odnoszony do osób identyfikowanych językowo jako i mężczyźni, i kobiety.

prawne i porządkowe, w mniejszym stopniu też obyczajowe. Składają się one na szeroko pojęty ład aksjonormatywny określonej społeczności, którego podsystemy czerpią z różnych kodeksów – prawa, religii, moralności, zwyczajów oraz mody, a ich zakresy są trudne do rozdzielenia (Budzyńska 2012: 14). Nie oznacza to wszakże, że rzeczownik *degenerat* określa osobę, która w jakikolwiek sposób narusza ów ład – w zgromadzonym materiale brak poświadczeń na to, że *degeneratem* jest np. ktoś niesprawiedliwy, nielojalny, hipokryta, donosiciel czy egoista.

Próbując więc odpowiedzieć na postawione we wstępie pytanie: „Jakie działania lub postawy ludzi skłaniają innych do nazywania ich *degeneratami*?”, należy stwierdzić, że z jednej strony są to akty łamania reguł, które Maria Ossowska (1970: 30) nazwała normami moralnymi w obrocie biologicznego istnienia – *degenerat* zagraża życiu lub bezpieczeństwu innych ludzi i zwierząt. Z drugiej jednak strony określane w ten sposób są także osoby, które przede wszystkim działają na szkodę własną (wtórnie być może też na szkodę innych) – pogrążone w nałogach, bezdumne, bezrobotne itp. Wspólnym mianownikiem obu grup wydaje się to, że degeneraci uważani są za złych ludzi, którzy nie pasują do reszty, a przez to zostają z owej reszty (grupy, społeczności, społeczeństwa) wykluczeni. Negatywny ładunek emocjonalny, który towarzyszy omawianej nominacji, wykorzystywany jest w akcie ubliżania komuś, co ciekawe – głównie w sytuacjach, gdy nadawca wypowiedzi i jej odbiorca lub obiekt różnią się poglądami. Analiza pokazała, że najwięcej emocji towarzyszy kwestiom politycznym oraz związanym ze społecznością LGBTQ+. Być może to świadectwo naszych czasów, systematycznie utrwalane w wypowiedziach użytkowników polszczyzny.

Bibliografia

- Batko-Tokarz B. 2013: *Gdzie ci mężczyźni? Rzeczowniki męskoosobowe nazywające tylko mężczyzn*, „Polonica”, nr 33, s. 245–262.
- Bieńko M. 2020: *Etykiety „pedał” i „lesba” w heteronormatywnej rzeczywistości społecznej. Próba analizy*, „Przegląd Socjologiczny”, nr 69(2), s. 113–141.
- Budzyńska E. 2012: *Rząd czy nierząd? Socjologiczna refleksja nad kondycją moralną społeczeństwa polskiego*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica”, nr 40, s. 11–31.
- Dąbrówka A., Geller E. 1995: *Słownik antonimów. 64 000 znaczeń przeciwstawnych i uzupełniających języka polskiego*, Świat Książki, Warszawa.
- Dubisz S. (oprac.) 2003: *Słownik i słownictwo*, [w:] S. Dubisz (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. IX–XCI.
- Grzegorzczkowska R., Puzynina J. 1999: *Rzeczownik*, [w:] R. Grzegorzczkowska, R. Laskowski, H. Wróbel (red.), *Morfologia*, t. 2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 389–468.
- ISJP: *Inny słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, t. 1–2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Kujawski R. 2013: *Polska literatura psychiatryczna o degeneracji i dziedziczności zaburzeń psychicznych w drugiej połowie XIX wieku i na początku XX wieku*, „Psychiatria i Psychoterapia”, nr 9(3), s. 24–39.
- Kurcz I. 1987: *Język a reprezentacja świata w umyśle*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Majka-Rostek D. 2021: *Męskość i homofobia oraz ich przedstawienia we współczesnym dyskursie nacjonalistycznym w Polsce*, „tekst i dyskurs – text und diskurs”, nr 15, s. 451–463.
- Mickutė J. 2016: *Tworzenie kobiety żydowskiej. Syjonizm, kobieta i jej ciało w Polsce międzywojennej*, „Studia Żydowskie. Almanach”, nr 6(6), s. 21–44.

- Nagórko A. 2000: *Nomen, nominacja, nominalizacja*, [w:] K. Kleszczowa, L. Selimski (red.), *Słowotwórstwo i inne sposoby nominacji. Materiały z 4. konferencji Komisji Słowotwórstwa przy Międzynarodowym Komitecie Słowistów. Katowice, 27–29 września 2000 r.*, Gnome, Katowice, s. 32–39.
- Ossowska M. 1970: *Normy moralne. Próba systematyzacji*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- PEF: *Powszechna encyklopedia filozofii*, red. A. Maryniarczyk, t. 1–9, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, 2000–2008 (online: <http://ptta.pl/pef/index.php>, dostęp: 21 grudnia 2023).
- Pęzik P. 2020: *Budowa i zastosowania korpusu monitorującego MoncoPL*, „Forum Lingwistyczne”, nr 7, s. 133–150.
- Przybylska R. 2010: *Formuły performatywne prowokujące do agresji*, [w:] J.S. Gruchała, H. Kurek (red.), *Silva rerum philologicarum. Studia ofiarowane Profesor Marii Strycharskiej-Brzezynie z okazji Jej jubileuszu*, Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 295–311.
- PSWP: *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgółkowa, t. 1–50, Kurpisz, Poznań 1994–2005.
- Rejter A. 2006: *Leksyka ekspresywna w historii języka polskiego. Kulturowo-komunikacyjne konteksty potoczności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- SIJP: M. Arct, *Słownik ilustrowany języka polskiego*, Wydawnictwo M. Arcta, Warszawa 1916.
- SJPDoR: *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 1–11, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1958–1969.
- Skubalanka T. 1972: *O ekspresywności języka*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F: Nauki Filozoficzne i Humanistyczne”, nr 27, s. 123–135.
- SŁP: *Słownik łacińsko-polski*, red. J. Korpanty, t. 1–2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001–2003.
- SW: *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. 1–8, nakładem prenumeratorów i Kasy im. Mianowskiego, Warszawa 1900–1927.
- SWil: *Słownik języka polskiego*, t. 1–2, wyd. staraniem i kosztem M. Orgelbranda, Wilno 1861.
- SWJP: *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, t. 1–2, Wilga, Warszawa 1999.
- USJP: *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 1–4, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- WSJP PAN: *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki (online: wsjp.pl, dostęp: 2 października 2023).
- WSWB: *Wielki słownik wyrazów bliskoznacznych*, red. M. Bańko, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Zdunkiewicz-Jedynak D. 2017: *Słowa-klucze w dyskursie „dobrej zmiany”*, [w:] U. Sokólska (red.), *Socjolekt, idiolekt, idiostyl. Historia i współczesność*, Prymat, Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok, s. 445–461.
- Żmigrodzki P. (red.) 2023: *Wielki słownik języka polskiego PAN. Zasady opracowania* (online: https://pliki.wsjp.pl/zasady_opracowania_wsjp.pdf, dostęp: 15 listopada 2023).

Summary

The noun *degenerat* ‘degenerate’ in the statements of contemporary Polish speakers – meaning and features of use

Keywords: *degenerat*, corpus research, semantics, axiolinguistics.

The subject of the article is a description of the meanings and contexts in which the noun *degenerat* ‘degenerate’ is used today. The material taken from the MoncoPL corpus includes 2,320 concordances, dated from 2008 to 2023. The analysis of the statements proved that the noun *degenerate* is used both in a primarily representative function (it means people who break selected legal and moral rules) and a primarily expressive function (it then constitutes an insult and is used to name people with different views, mainly political ones and regarding the LGBTQ+ community). In both cases, the noun *degenerate* has a negative axiological character, which is why it is often used in colloquial and vulgar statements.